

Celebrowanie świąt wśród polskiej społeczności w Armenii. Nośnik tożsamości, element promocji kultury czy substytut rozrywki w obcym otoczeniu etniczno-kulturowym?

EWELINA MARIA EBERTOWSKA¹

ORCID: 0000-0003-2778-7002

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Abstrakt

Nasilenie polskiej migracji do Armenii w perspektywie historycznej przypada na XIX wiek, kiedy na terenie zaboru rosyjskiego przymusowo wcielano mężczyzn do armii carskiej. Od tamtej pory dynamika polskiej mobilności oraz jej motywacji zmieniała się wielokrotnie. Jeśli chodzi o kierunek – Kaukaz – to od lat 90. XX wieku migracja ściśle wiązała się z ruchem ludności w przeciwną stronę, czyli z ormiańską migracją do Polski. Na temat polskiej migracji na terytorium dzisiejszej Armenii wiemy jednak stosunkowo niewiele, gdyż większość współczesnych opracowań skupia się głównie na analizie procesów historycznych, a aktualne ruchy migracyjne określa się wspólnym, upraszczającym terminem „migracji zarobkowej”. Poniższy artykuł powstał na podstawie badań terenowych prowadzonych przez autorkę w latach 2015–2022. Głównym celem prac badawczych było poznanie sposobów samoorganizacji i funkcjonowania współczesnej polskiej społeczności żyjącej na terenie Republiki Armenii. W artykule skupiono się na opisie poszczególnych faz obrzędowości dorocznej, z którą identyfikują się przedstawiciele polskiej mniejszości, i wpływie organizacji polonijnych na ich celebrowanie, uwzględniono zarówno święta państwowe, jak też świeckie i religijne. Tworzą one interesującą mozaikę, na którą składa się tożsamość kulturowa i narodowa, elementy promocyjne i popularyzacyjne, a także potrzeba rozrywki i życia towarzyskiego w swoim środowisku. Autorka, analizując materiał terenowy, poszukuje odpowiedzi na pytania o motywacje, strategie i adresatów świąt celebrowanych wśród polskiej społeczności w Armenii.

Słowa kluczowe: święto, tradycja, dziedzictwo, polska mniejszość, Armenia.

¹ Kontakt: ebertowskaewelina94@gmail.com

Celebrating Holidays Among the Polish Community in Armenia. A Medium of Identity, an Element of Culture Promotion, or a Substitute for Entertainment in a Foreign Ethno-Cultural Environment?

Abstract

From the historical perspective, Polish migration to Armenia intensified in the 19th century, when men were forcibly conscripted into the Tsar's Army in the territory of the Russian partition. Since then, the dynamics of Polish mobility and its motivations have changed many times. As for the direction of the Caucasus, since the 1990s it has been closely associated with the population movement in the opposite direction, i.e., with the Armenian migration to Poland. However, we know relatively little on this subject, as most contemporary studies focus mainly on the analysis of historical processes, and the current migration movements are commonly referred to as "labor migration". The following article is based on field research conducted by the author in 2015–2022. Their main axis was to learn about the ways of self-organization and functioning of the contemporary Polish community living in the Republic of Armenia. The article focuses on the description of individual phases of the annual rituals with which representatives of the Polish minority identify and the influence of Polish organizations on their celebration. The article covers both states, secular, and religious holidays. They create an interesting mosaic consisting of cultural and national identity, promotional and popularization elements, as well as the need for entertainment and social life in a local environment.

Keywords: celebrations, tradition, heritage, Polish minority, Armenia,

Wprowadzenie

W opracowaniach naukowych wiele miejsca poświęca się polskim Ormianom, których historia na terenach Polski sięga czasów średniowiecza (por. Nieczuja-Ostrowski 2011), pojawiają się również artykuły oraz książki szeroko opisujące migrację Ormian do Polski (por. Marciniak, Potoniec 2008; Łotocki 2008). Jednakże prace o Polakach mieszkających w Armenii nie są tak liczne. Odnoszą się głównie do historii polskiej mniejszości, szczególnie na przełomie XIX i XX wieku (por. Chodubski 2009; Barseghian 2000). Jest niewiele omówień dotyczących współczesnego życia codziennego Polaków w Armenii z uwzględnieniem migracji po roku 1994².

Poniższy artykuł jest wynikiem etnograficznych badań terenowych prowadzonych w latach 2015–2022, które dotyczyły polskiej mniejszości w Armenii i jej życia codziennego. Artykuł, który powstał na podstawie zebranych materiałów wywołanych oraz zastanych, ma na celu ukazanie roli celebrowanych świąt, przeniesionych z rodzinnej wspólnoty do instytucji polonijnych.

Organizacje te skupiają osoby polskiego pochodzenia oraz promują polską kulturę wśród społeczeństwa Armenii. Te dwie kwestie wpływają na dynamikę i motywację do celebrowania świąt. Z jednej strony jest chęć podtrzymywania odmiennej tożsamości, a z drugiej – promocja wizji Polski oraz samych stowarzyszeń. Celem artykułu

² Rok zakończenia regularnych działań wojennych na terenie Górskiego Karabachu i podpisanie zawieszenia broni (por. Czachor 2014).

jest odpowiedź na pytanie, w jaki sposób społeczność polska w Armenii celebruje święta i jaką rolę w ich przygotowywaniu odgrywają organizacje polonijne. W pierwszej części artykułu opisuję ramy pojęciowe i metody badań, a w kolejnej analizuję materiały wywołane i zastane.

Święto w ujęciu antropologicznym

Święto w życiu człowieka odgrywa ważną rolę podziału czasu, pozwala mu przekraczać granice codzienności, aby poprzez celebrowanie ponownie do niej powrócić (Dyczewski 2012; 7). Jak pisał Janusz Mucha (1996):

Codziennosc i odświętnosc zachodzą na siebie. Obrzędy kalendarzowe i obrzędy przejścia są długo oczekiwane i przygotowywane. Są kontaktem grupy z *sacrum*, ale muszą być przecież odprawiane w zrutyinizowany sposób.

Świętowanie wymaga więc przygotowania oraz stworzenia przestrzeni i zgromadzenia uczestników przeżywania. Jednocześnie jego cykliczność dzieli życie społeczności, jak zauważa Mucha, na codzienność i odświętność.

O podziale życia na *sacrum* i *profanum*, a tym samym związanymi z tym rytuałami przejścia, pisał Arnold van Gennep, który sugerował, że życie jednostki oraz społeczeństwa podlega ciągłemu ruchowi, a zmiany wymuszają przejścia pomiędzy etapami (Gennep 2006; 30–31).

Na świętowanie składa się wiele czynników, takich jak odświętny strój, oprawa, wspólne spożywanie posiłków czy rytuały związane z poszczególnymi uroczystościami (Dyczewski 2012; 9–10). Święta mają własną strukturę i wpływają na integrację środowiska, które odcina się od codziennych trosk i zawiesza się w sferze celebrowania, a jeśli dodać do tego przeżycia religijne, to wprowadza uczestników w sferę *sacrum*. To obchody nadają sens życiu danej społeczności czy jednostki (Dyczewski 2012; 6).

Uroczystości dzielimy na prywatne, religijne i państwowe (Dyczewski 2012; 4). Przy czym w kontekście polskich mniejszości święta mogą być również wykorzystywane do budowania tożsamości religijnej bądź narodowej (Dyczewski 2011; 13).

To właśnie w mniejszościach najjaskrawiej widać naród jako wspólnotę wyobrażoną, o której pisał Benedict Anderson (2006). Ponadto święto to również czas zabawy i integracji, która wpływa na budowanie wspólnoty w ramach danej społeczności (Guzy-Steinke 2010; 275).

Diaspora

W poniższej pracy nie sposób pominąć pojęcie diaspory, któremu badacze poświęcili na przestrzeni lat wiele miejsca (por. Cohen 1996; Posern-Zieliński 2011; Brubaker 2005). Na potrzeby artykułu przyjmuję za Robertem Cohenem (1996), że diasporą

można określić społeczności, które m.in. 1) wyemigrowały z miejsca pochodzenia, często w sposób wymuszony; 2) idealizują swoją ojczyznę i dbają o pamięć o niej; 3) podtrzymują odrębną tożsamość kulturową i ją pielęgnują (s. 515). Jednakże na potrzeby badań używam określenia polska społeczność, która wpisuje się w szerszej rozumiane pojęcie mniejszości etnicznej.

Jarosław Derlicki (2013) uznał pojęcie mniejszości etnicznej za najbardziej uniwersalne. Jego zdaniem wszystkie diaspory i mniejszości narodowe są mniejszościami etnicznymi (s. 69). Określenie to pozwala na ukazanie złożoności grupy, którą badałam, ponieważ wśród respondentów można znaleźć potomków osób zesłanych na Kaukaz w XIX w., jak również migrantki dobrowolne po roku 2000.

Metody badawcze i proces badawczy

Wywiad to rodzaj rozmowy, w czasie której jedna ze stron narzuca cel i strukturę, aby poprzez pytania uzyskać szczegółowe odpowiedzi potrzebne do zebrania materiału empirycznego w prowadzonych badaniach (Kvale 2012; 37). Dla celów prowadzonych badań przyjąłam metodę wywiadów swobodnych, polegającą na niestandardyzowanych i niestrukturyzowanych rozmowach, w trakcie których to badacz ma większą swobodę kształtowania rozmowy (Gudkova 2012; 222). W ramach badań przeprowadzonych w latach 2015–2022 zebrałam na terenie Armenii 37 wywiadów. Wśród nich znalazło się: 5 potomków migrantów z XIX wieku, 12 migrantów z XX wieku lub ich potomków, 11 migrantów po 1991 r., 5 nauczycielek języka polskiego i 4 specjalistów z zakresu dyplomacji oraz nauki. Wywiady były prowadzone w języku polskim i rosyjskim.

W ramach pobytu w terenie, poza prowadzeniem wywiadów, wykorzystywałam metodę częściowej obserwacji uczestniczącej. Polega ona na angażowaniu się badacza w interakcje w celu poznania norm, wartości i reguł zachowań grupy badawczej. Jednocześnie zachowanie badacza ma być jak najmniej problematyczne dla uczestników (Ciesielska, Wolanik Boström, Öhlander 2012; 108). W trakcie badań uczestniczyłam w szeregu wydarzeń i świąt organizowanych przez organizacje polonijne w Armenii. Wydarzenia oraz święta miały charakter zarówno religijny, patriotyczny, jak i świecki. Były to spotkania m.in. wigilijne, wielkanocne, z okazji 11 listopada, zakończenia roku szkolnego czy Andrzejkki. Ponadto brałam udział (jako bierny obserwator) w lekcji języka polskiego, koncertach, próbach chórów polonijnych czy innych spotkaniach tychże organizacji. Miałam również możliwość przebywania w siedzibach polonijnych w dni powszednie i przy okazji prowadzonych wywiadów. Poza przyglądaniem się działalności organizacji prowadziłam również obserwacje życia poszczególnych respondentów poprzez spotkania w ich miejscach zamieszkania czy pracy.

Do badań wykorzystałam materiały zastane, pochodzące z kwartalnika *Póki my żyjemy* wydawanego przez Związek Polaków w Armenii „Polonia” od 2003 roku³. Analizie zostały poddane numery wydawane w latach 2004–2021. Nie otrzymałam numerów wcześniejszych, ponieważ w archiwum organizacji brakowało najstarszych wydań kwartalnika.

Jako metodę uzupełniającą wykorzystałam etnografię wizualną, której celem, w przypadku moich badań, był zapis wizualny obserwowanej rzeczywistości (Nowotniak 2012; 54). Z tego powodu, przy okazji różnych wydarzeń lub wywiadów, korzystałam z umiejętności fotograficznych, aby utrwalić otaczającą rzeczywistość badawczą i wykorzystała pozyskane materiały wizualne do celów analizy.

Dane do niniejszego artykułu pochodzą z badań prowadzonych w latach 2015–2022 wśród polskiej mniejszości w Armenii oraz sympatyków polskiej kultury związanych z polonijnymi organizacjami w Armenii.

Polska mniejszość w Armenii składa się z: 1) potomków osób polskiego pochodzenia przybyłych do Armenii w XIX i XX w., 2) osób polskiego pochodzenia oraz ich potomków, które wyemigrowały do Armenii w czasie II wojny światowej oraz po jej zakończeniu (czyli w okresie trwania ZSRR), 3) osób polskiego pochodzenia, które wyemigrowały do Armenii po upadku ZSRR.

Głównymi miejscami zamieszkania Polaków w Armenii są Erywań i Giumri (Lis 2019; s. 53). Ponadto uczestnikami wydarzeń opisywanych poniżej w artykule są również sympatycy polskiej kultury, którzy działają w Związku Polaków w Armenii „Polonia” bądź są słuchaczami kursów języka polskiego na uniwersytetach.

Organizacje polonijne w Armenii

Związek Polaków w Armenii „Polonia”

Związek Polaków w Armenii „Polonia” powstał w 1995 r. jako organizacja skupiająca osoby polskiego pochodzenia, które chciały podtrzymywać kontakt ze swoją „praojczyzną” i pogłębiać wiedzę o niej (Kuźmińska 2000; 257). Oficjalnie został zarejestrowany 17 maja 1996 r. jako Dobroczynne Towarzystwo Związku Polaków Organizacji Społecznej „Polonia”⁴. W 2006 r. w aneksie do państwowego rejestru nazwę zmieniono na Organizację Społeczno-Charytatywną Współpracę Polaków „Polonia”⁵.

³ Jest to swego rodzaju „kronika” opisująca działalność Związku Polaków w Armenii „Polonia”. Zawiera zarówno informacje o wydarzeniach, które miały miejsce w organizacji, jak również relacje z wyjazdów do Polski i artykuły poświęcone tematom z zakresu historii Polski, tradycji oraz kultury. Można również na łamach tego czasopisma przeczytać o wizytach polskich polityków w Armenii i bieżących wydarzeniach, ważnych dla Polski i Armenii.

⁴ Decyzja o rejestracji regulaminu Dobroczynnego Towarzystwa Związku Polaków Organizacji Społecznej „Polonia”, Erywań 17 maja 1996 r., §1.

⁵ Aneks 001 do certyfikatu państwowego rejestru osób prawnych Certyfikat 03A(U) 072081, Erywań 20 kwietnia 2006 r.

W przestrzeni publicznej nazwą obowiązującą jest Związek Polaków w Armenii „Polonia”. Taka nazwa widnieje na stronie Ambasady RP w Erywanii⁶ oraz samej organizacji⁷. Nie znam przyczyn, z których wynika rozbieżność dotycząca nazewnictwa.

Poza główną siedzibą w Erywanii „Polonia” posiada również swoją filię w Giumri. W obu miastach organizacja posiada własne siedziby. Obecnie Związek liczy ok. 160–170 członków i gromadzi Polaków oraz osoby polskiego pochodzenia, ale również sympatyków polskiej kultury⁸.

Do działań „Polonii” należą: 1) umacnianie i rozwijanie społeczności polskiej w Republice Armenii, 2) pomoc na rzecz rozwoju kontaktów ormiańsko-polskich, 3) promocja kultury polskiej w społeczeństwie ormiańskim, 4) nauczanie języka polskiego.

Przy związku działają dwa chóry „Gwiazdeczka” oraz „Małwy”. Ponadto od roku 2003 wydawany jest kwartalnik *Póki my żyjemy*. W latach 1995–2017 prezesem ZPwA „Polonia” była Ałła Kuźmińska, a od roku 2017 – Liana Harutyunyan.

Organizacja „Polska Rodzina”

Organizacja „Polska Rodzina” została zarejestrowana dnia 19 listopada 2014 r.⁹ Prezesem „Polskiej Rodziny” była Marzena Kurach-Aghamirjan. Organizacja głównie skupiała migrantów polskich po 1991 r. i ich dzieci. Głównymi działaniami „Polskiej Rodziny” były: 1) promocja polskiej kultury, 2) współpraca z różnymi organizacjami działającymi w Polsce na rzecz współpracy z Polonią i Polakami za granicą, 3) pogłębianie współpracy polsko-ormiańskiej. Obecnie brak informacji o dalszej aktywności organizacji na stronach ambasady i innych serwisów internetowych. Ponadto była to jedyna organizacja polonijna nieposiadająca swojej stałej siedziby.

Współpraca Polaków „Dom Polski”

Dnia 14 stycznia 2013 r. zarejestrowana została Współpraca Polaków „Dom Polski” Organizacja Charytatywno-Społeczna, której prezesem był Artiom Karłowicz¹⁰. Członkami tej organizacji częściowo były osoby z filii Związku Polaków w Armenii „Polonia”. Znaczna część z nich to potomkowie polskich migrantów z XIX wieku.

Do działań organizacji należały: 1) umacnianie i rozwój polskiej społeczności, 2) promocja relacji ormiańsko-polskich, 3) wspieranie nauki języka polskiego, 4) działalność charytatywna. Swoją aktywność organizacja skupiała na prowincji Szirak, a szczególnie aktywna była w mieście Giumri. Podobnie jak w przypadku „Polskiej

⁶ <https://www.gov.pl/web/armenia/polonia-w-armenii> [dostęp 28.01.2023].

⁷ <https://www.facebook.com/Polonia.Armenia> [dostęp 28.01.2023].

⁸ Kwartalnik *Póki my żyjemy*, nr 3–4 (54–55), 2016, s. 10.

⁹ Certyfikat Centralnego Organu Państwowego Rejestru Osób Prawnych RA, nr 03A(U)985760, Erywań, 19 listopada 2014 r.

¹⁰ Państwowy Rejestr Osób Prawnych Republiki Armenii Świadectwo AA037665, Świadectwo No 03A898607, Erywań, 14 stycznia 2013 r.

Rodziny” brak informacji o dalszej działalności organizacji na stronie ambasady i w serwisach internetowych. W dawnej siedzibie organizacji mieści się obecnie hostel o nazwie „Dom Polski”.

Analiza zebranego materiału

Funkcja tożsamości narodowej

W społeczeństwie ormiańskim główną rolą kobiety jest dbanie o „ognisko domowe” i wychowywanie dzieci, a także, co za tym idzie, podtrzymywanie ormiańskich tradycji (Ghazaryan 2020; 133). To właśnie kobieta jest odpowiedzialna za przestrzeganie norm kulturowych i religijnych. To ona ma przekazywać tradycje ormiańskie kolejnym pokoleniom. Ta rola przypisywana jest również żonom-migrantkom.

W ostatnich latach można zauważyć zmiany demograficzne (ze względu na płeć) w ramach polskiej mniejszości w Armenii (Ebertowska 2018; 12)¹¹. Obecnie kobiety stanowią 81% polskiej mniejszości w Armenii. Ponadto 95% polskiej mniejszości mieszka w ośrodkach miejskich (Galstyan, Mkrtumyan 2005; 111). Migrantki, które zawierają małżeństwa z Ormianami, w domu pielęgnują obyczaje ormiańskie. Ponadto w grupie badanej są również osoby polskiego pochodzenia, które w rodzinie nie kontynuują obyczajów polskich. W tym kontekście organizacje mniejszościowe zajmują się podtrzymaniem kultury oraz języka (Dołowy-Rybińska 2011; 56). Jedna z rozmówczyń tak opisuje Związek Polaków w Armenii „Polonia”:

To nie jest tylko miejsce, by spotykać się i mówić tylko po polsku, **tylko właśnie, by brać udział w tych wszystkich wydarzeniach**¹². Polonia nie jest też tylko dla osób mających pochodzenie polskie, ale też dla tych osób, które interesują się Polską, językiem, mają coś wspólnego z Polską albo po prostu jest to dla nich hobby¹³. (Respondentka IWO_02 lat 33)

O tym, że organizacje polonijne spełniają funkcje socjalizacyjne i tożsamościowe, wspomina jeszcze jedna rozmówczyni (IWM_01 lat ok. 55), dla której wspólne spotkania to forma przekazywania swojej kultury synowi. Wprost wspomina, że tego nie ma w jej domu i to wspólne spotkanie się i świętowanie jest przestrzenią do transmisji wzorców kulturowych oraz nauki języka polskiego.

Inna respondentka (IWM_02 lat ok. 36) dodaje, że logo „Polskiej Rodziny” tworzą dom oraz mama, tata i dwoje dzieci. Z perspektywy respondentek organizacja

¹¹ Polacy sukcesywnie docierali na tereny dzisiejszej Armenii od XVIII wieku, a o masowej migracji można mówić od drugiej połowy XIX wieku. Migracja ta była ściśle powiązana z przymusowym wciąganiem Polaków do armii carskiej (por. Kosecki 2000). Po II wojnie światowej migracja zmalała i jest związana głównie z kobietami (por. Ebertowska 2018).

¹² To i kolejne podkreślenia wprowadzone przez autorkę.

¹³ Jako wiek przyjmuję ten podany w momencie udzielenia wywiadu.

ta przyjmowała formę rodziny właśnie ze względu na możliwość organizowania i przeżywania wspólnie przez jej członków i członkinie polskich świąt. W tym sensie przyjęta nazwa i logo miały odzwierciedlać stosunek członkiń i członków do grupy, którą stworzyli na obczyźnie. Rodziną stawała się grupa migrantek z dziećmi, dla której wspólnym wyznacznikiem często był brak przestrzeni na kultywowanie swoich tradycji na płaszczyźnie własnych rodzin polsko-ormiańskich. Natomiast trzy rozmówczynie z grupy migrantów po 1991 r. przyznały w rozmowach, że nie należą do żadnej z organizacji i nie jest im to potrzebne do podtrzymywania języka polskiego w domu oraz swoich tradycji.

Respondentka (IWM_04 lat 41) przyznała, że szukała kontaktów z polską społecznością oraz organizacji dla siebie, ale zniechęcił ją fakt, że jej zdaniem to nie są do końca Polki. W jej ocenie osoby mieszkające około 15–20 lat w Armenii były kimś pomiędzy Polakami a Ormianami. Jednocześnie deklarowała dwujęzyczność swoich dzieci.

Dwie kolejne respondentki (IWM_06 lat ok 38; IWM_16 lat ok. 33) zaznaczały w rozmowach, że ze względu na dominujący język rosyjski taki typ organizacji nie jest dla nich. Oczekiwały, że w organizacjach polonijnych głównym językiem komunikacji będzie język polski. Ponadto jedna z nich (IWM_06) deklarowała, że w ramach swojej rodziny nie obchodzi żadnych świąt ani polskich, ani ormiańskich. Druga (IWM_16) podkreślała, że na „swoje” święta Bożego Narodzenia podróżuje do rodziny w Polsce, z reguły samotnie. Wśród respondentów, którzy są potomkami polskich migrantów z XIX i XX wieku, „Polonia” – obecnie poprzez naukę języka polskiego, ale szczególnie przez święta – spełnia funkcję łącznika pomiędzy miejscem zamieszkania a mityczną ojczyzną, o której często słyszano jedynie w przekazach bliskich osób. Jedna z rozmówczyń (IWM_10 lat 23) powiedziała, że uczestniczy we wszystkich świątach organizowanych przez „Polonię”, a na dowód w czasie wywiadu z dumą podzieliła się ze mną zdjęciami z poszczególnych wydarzeń.

Wracając do wypowiedzi rozmówczynie (IWO_02) warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt, mianowicie inkluzywność przygotowywanych wydarzeń, które z zasady nie ograniczają się wyłącznie do osób polskiego pochodzenia, ale są otwarte dla wszystkich osób, które z różnych powodów chcą w nich uczestniczyć. Inną ważną kwestią jest postrzeganie świętowania jako współdziałania (Dyczewski 2012; 3).

Dla rozmówcy (IWM_12 lat 30) wspólne świętowanie kojarzy się ze śpiewaniem i powrotem do korzeni. Jest to czas przebywania we wspólnocie z osobami z tej samej „ojczyzny”, której usilnie się poszukuje. Przedstawicielki i przedstawiciele polskiej mniejszości podkreślają, że to właśnie w organizacjach polonijnych mają okazję poczuć się jak w domu i zbliżyć się do swojej ojczyzny. Respondentka (IWM_01) podkreśla, jak ważne dla niej i jej grupy są spotkania, dzięki którym może odciąć się od ormiańskiej codzienności na rzecz odświętnego dnia polskiego. To właśnie w czasie uczestnictwa w tych wydarzeniach, poprzez wspólnotową celebrację, może przybliżyć dziecku atrybuty swojej kultury i tożsamości.

O budowaniu własnej tożsamości poprzez udzielanie się w „Polonii”, a tym samym uczestniczenie w świętach organizowanych przez to stowarzyszenie, w publikacji *Moja Polska Rodzina*¹⁴ pisze jedna z członkiń:

Odwiedzając „Polonię”, komunikując się z Polakami, miałam okazję znów mówić, kontaktować się z ludźmi w moim ojczystym języku, przypomnieć sobie wiele polskich piosenek, **uczestniczyć w świętach Bożego Narodzenia i innych świętach, i tym samym znów poczuć się [jak] w moim rodzinnym polskim gronie**¹⁵. (kobieta lat 90)

Święta niosą dla ich uczestników ogromny bagaż emocjonalny związany ze swoją tożsamością, którą część z rozmówców dopiero eksploruje i często jest jedyną osobą w rodzinie, która poszukuje swoich korzeni. Mam tu szczególnie na myśli potomków polskich migrantów z XIX i XX wieku, którzy wyrażali w rozmowach swoje wyobrażenia oraz nadzieje wobec ojczyzny przodków. Ponadto – obserwując tę poczyniłam biorąc udział w paru wydarzeniach poszczególnych organizacji – na uwagę zasługuje to, w jaki sposób uczestnicy angażują się w świętowanie. Czasami są to własnoręcznie przygotowane wypieki powiązane z konkretnymi obchodami albo wspólne śpiewanie kolęd oraz piosenek patriotycznych, bez względu na poziom znajomości języka polskiego.

Funkcja zabawy

Inną ważną funkcją, którą spełniają obchody, jest zapewnienie rozrywki i zabawy. Inkluzywność grupy odbiorczej – na którą składają się polscy migranci, osoby polskiego pochodzenia oraz sympatycy – sprawia, że celebracje nie mają jedynie wymiaru budowania tożsamości bądź promocji kultury, ale są również formą spotkań. Funkcje integracji środowiska i zabawy można dostrzec zwłaszcza w relacjach świąt mniej formalnych, takich jak np. Andrzejki, o których mowa jest w nr 03-04 (64-65) / 2019.

W „Polonii” Giumri andrzejkowy wieczór potraktowaliśmy pół żartem, pół serio. Lanie wosku, wyścig butów, wróżby z obierzyn jabłek, rzucanie monetą – te najpopularniejsze wróżby wzbudziły wiele emocji i uśmiechu.

Tego typu święta z mojej obserwacji są również wykorzystywane w czasie zajęć z języka polskiego jako element nauki historii i kultury polskiej, ale przy okazji spełniają funkcję zabawy. W ostatnich latach do tej funkcji można jeszcze dołączyć organizowanie 11 listopada biegu z okazji Dnia Niepodległości, który również wnosi element zabawy i sportu do uroczystości patriotycznej.

¹⁴ Publikacja stworzona przez Związek Polaków w Armenii „Polonia” przy współpracy z Ambasadą RP w Erywaniu. Zawiera spisane życiorysy osób polskiego pochodzenia lub ich bliskich zamieszkujących Armenię. Premiera publikacji miała miejsce 11 grudnia 2021 r. w Erywaniu. Nie posiada ISBN. Traktuję ją jako źródło zastane.

¹⁵ Tamże, s. 25.

Il. 1. Stół na Wigilii w Organizacji „Polska Rodzina” 2015; fot. Autorka

Funkcja promocyjna

Celebracje służą również jako forma promocji polskiej kultury i organizacji polonijnych w przestrzeni publicznej. Uczestnikami świąt stają się również studenci języka polskiego z Uniwersytetu Lingwistycznego im. W. Brjusowa i Państwowego Uniwersytetu w Erywaniu. Zapraszani są również goście z zaprzyjaźnionych organizacji mniejszościowych w Armenii oraz przedstawiciele innych organizacji rządowych, a jeśli wydarzenie jest organizowane przez Ambasadę RP w Erywaniu przy współpracy z organizacjami polonijnymi, to wśród uczestników są też przedstawiciele innych ambasad urzędujących w Armenii.

Przykładem może być Wielkanoc w 2016 r. organizowana przez filię w Giumri. Na uroczystości zaproszono przedstawicieli lokalnej władzy miejskiej, uniwersytetu i telewizji. Jedna z rozmówczyń (IWN_02 lat 33), opisując te wydarzenia, podkreślała, jak im zależało, aby w obchody włączyć nie tylko osoby ze środowiska polskiego, ale również społeczność lokalną. To było jednym z głównych celów – poza tradycyjnie przyjętym świętowaniem w „Polonii”. Jedna z respondentek (IWM_03 lat 42) wprost mówi, że celem istnienia ich organizacji jest promocja Polski w Armenii i Armenii w Polsce.

Przykładem promowania własnej tożsamości poprzez wydarzenia ogólnodostępne mogą być obchody Tłustego Czwartku w 2008 r., które odbyły się 3 lutego w Muzeum Howhannesa Tumaniana. Wydarzenie to było spotkaniem organizacji zrzeszających

mniejszości w Armenii i według relacji w kwartalniku¹⁶, każda z organizacji zaprezentowała występ artystyczny połączony z prezentacją genealogii odpowiednika święta „Maslenica” w kraju pochodzenia. Ponadto miał również miejsce poczęstunek nawiązujący do tradycji związanych z tymi obchodami. Uczestnictwo studentów w działaniach „Polonii” opisuje nauczycielka języka polskiego.

(...) często też współpracuję z Polonią, no to oni też często w tym uczestniczą. Czy jeżeli ja też robię jakieś dodatkowe wydarzenia, nie wiem, pokaz filmu czy jechaliśmy na wycieczkę do Giumri, bo tam organizacja [„Polonia” – kom. autorka] organizowała wydarzenie związane z Wielkanocą, więc ja też ich wiecie, zapraszam i jest też po prostu grupa, z którą coś można jeszcze zrobić. (respondentka IWN_04 lat 35)

Święta w tym momencie są wykorzystywane do promocji działalności samej organizacji, kultury polskiej, ale również jako element nauki języka polskiego.

Z obserwacji w czasie trwania ostatniego spotkania wigilijnego faktycznie wynika, że osoby uczące się języka polskiego biorą udział w celebracjach organizowanych przez „Polonię”. Przykładem wykorzystywania świąt do promocji mogą być również występy grup artystycznych z Polski. Taką promocją było np. zaproszenie w roku 2012 Zespołu Tańca Ludowego „Promni” z SGGW w Warszawie na występ z okazji Święta Konstytucji 3 maja, który odbył się w Sali Koncertowej im. Arama Chaczaturiana. Występ był częścią Dni Polskich organizowanych przez Ambasadę RP w Erywaniu i ściągnął ponad 1000 widzów¹⁷.

Relacje w kwartalniku „Póki my żyjemy”

Z lektury numerów kwartalnika można wnioskować, że organizowane są zarówno polskie święta państwowe, religijne, jak i wydarzenia nawiązujące do świąt ormiańskich. Warto wymienić w tym miejscu te święta, których opisy najczęściej pojawiają się w omawianych numerach kwartalników: święta majowe, początek i koniec roku szkolnego, Dzień Niepodległości Polski, Boże Narodzenie, Wielkanoc oraz Andrzejki. Sporadycznie pojawiają się również relacje z Dnia Kobiet, Dnia Seniora czy innych świąt. Dla członkiń i członków „Polonii” ważnym wydarzeniem są również jubileusze istnienia stowarzyszenia. W zgromadzeniach udział biorą członkinie i członkowie danej organizacji polonijnej, zaproszeni goście z Ambasady RP w Erywaniu oraz osoby związane ze środowiskiem polskim w Armenii. Relacje z wydarzeń są opisywane na łamach kwartalnika lub jedynie przedstawione w formie fotokolażu. Można też znaleźć relacje z obchodów przygotowywanych przez inne organizacje mniejszościowe lub rządowe w Armenii. Przykładem opisu wydarzenia może być Dzień Niepodległości w 2004 r.

¹⁶ Kwartalnik *Póki my żyjemy* nr 1(20), 2008, s. 17.

¹⁷ Kwartalnik *Póki my żyjemy* nr 2(37), 2012, s. 19.

Związek Polaków w Armenii „Polonia” według ustanowionej tradycji zebrał się, **by świętować ten dzień, by kolejny raz poczuć się bliżej swojej historycznej Ojczyzny, by przeniknąć uczuciami wspólnymi dla wszystkich Polaków na całym świecie.** Razem z nami świętowali ten dzień Ambasador RP w RA Tomasz Knothe z małżonką Marią Anną, Ambasador RA w RP Aszot Howakimian – przedstawiciele mniejszości narodowych. Ambasador RP Tomasz Knothe wystąpił z powitaniem zebranych gości i życzeniami, opowiedział o dzisiejszej Polsce, o problemach, które dotyczą wszystkich Polaków. Jak zawsze na scenie pojawił się nasz chór dziecięcy „Gwiazdeczka”. Po wykonaniu hymnu państwowego, po raz pierwszy chór zaśpiewał również hymn ormiańskiej „Polonii”. To była nasza świąteczna niespodzianka dla wszystkich członków „Polonii”, którzy słuchając go nie krępowali się wycierać łez, które świadczyły o wielu rzeczach.¹⁸

W tym opisie zawarty jest typowy przebieg świąt przygotowywanych przez Polonię. W czasie obserwacji uczestniczących zauważyłam schemat, który wygląda w następujący sposób:

1. Przemówienie prezesa organizacji.
2. Przemówienie przedstawiciela Ambasady RP w Erywanii.
3. Występ artystyczny.
4. Podziękowanie za występ wygłoszone przez prezesa organizacji lub przedstawiciela ambasady, czasami połączone z wręczaniem nagród lub prezentów (w zależności od tematu spotkania).
5. Poczęstunek zazwyczaj składający się z tradycyjnych polskich lub polsko-ormiańskich potraw.

Schemat ten towarzyszy zarówno wydarzeniom o podłożu religijnym, jak i państwowym. Po przeprowadzeniu kwerendy kwartalników wnioskuje, że został on wdrożony, gdy uczestnikami wydarzeń stali się przedstawiciele polskiej ambasady oraz innych zaprzyjaźnionych organizacji. Dotyczy to zwłaszcza obchodów świąt religijnych: Bożego Narodzenia i Wielkanocy, świąt państwowych: Święta Majowe i Dzień Niepodległości oraz jubileuszów istnienia Związku Polaków w Armenii „Polonii”. Mowa tutaj o 10., 15. i 20. jubileuszu istnienia organizacji. Uczestnictwo przedstawicieli Ambasady RP w Erywanii potwierdzają osoby zaangażowane w „Polonię”.

Warto również zwrócić uwagę na opis wydarzenia przytoczony we fragmencie z kwartalnika, który jest nacechowany emocjami związanymi z ojczyzną. Wspomniany jest również hymn organizacji, którego słowa brzmią następująco w pierwszej zwrotce¹⁹:

Moja Polonio, Ojczyzno moja mała, Wyspą jesteś mą – Tu słyszę miły śpiew... W Tobie – ojczysty dom i w Tobie – polska mowa. Dzięki za miłość twą i gorliwość serc!

¹⁸ Kwartalnik *Póki my żyjemy* nr 4(7) /2004, s. 16–17.

¹⁹ Tamże, s. 19.

II. 2. Obchody Wielkanocy w filii Związku Polaków w Armenii „Polonia” w Giumri, 2016;
 fot. Autorka

W latach 2004–2008 w kwartalnikach można znaleźć opisy świąt w języku polskim, rosyjskim bądź ormiańskim. Mają one różną objętość, ale pokazują narrację działaczy i działaczek „Polonii”. Następnie, w latach 2009–2016, opisy większości świąt zostały zredukowane do fotorelacji w zakładce *Z życia Polonii*. Wyjątkami w tych latach są następujące wydarzenia: 15-lecie „Polonii”²⁰, Dzień Europy²¹, Jasełka²², Andrzejkę²³, Dzień Niepodległości²⁴, Dzień Kobiet²⁵, Wielkanoc²⁶ i 20-lecie „Polonii”²⁷. Brak opisów nie pozwala na analizę wpływu organizowanych świąt oraz ich przebiegu na uczestników tych spotkań. Od roku 2017 ponownie można znaleźć szczegółowe opisy wydarzeń z załączonymi fotorelacjami. Warto podkreślić, że mimo głównego celu, którym jest budowanie i podtrzymywanie polskiej tożsamości poprzez celebrowanie świąt państwowych czy łączenia z tożsamością narodową świąt katolickich, „Polonia” włącza również ormiańską kulturę w repertuar organizowanych wydarzeń. W harmonogramie często zawarte są nawiązania do bieżących spraw w regionie. Najczęściej

²⁰ Kwartalnik *Póki my żyjemy*, nr 2(33), 2011, s. 19–26.

²¹ Tamże, s. 14.

²² Kwartalnik *Póki my żyjemy*, nr 4(35), 2011, s. 13–14.

²³ Kwartalnik *Póki my żyjemy*, nr 4(39), 2012, s. 20–21.

²⁴ Kwartalnik *Póki my żyjemy*, nr 4(47), 2014, s. 33.

²⁵ Kwartalnik *Póki my żyjemy*, nr 1(48), 2015, s. 29–30.

²⁶ Kwartalnik *Póki my żyjemy*, nr 1(52), 2016, s. 13–14.

²⁷ Kwartalnik *Póki my żyjemy*, nr 3–4 (54–55), 2016, s. 11–16

czy to w części artystycznej czy kulinarnej łączone są elementy polskie i ormiańskie. Przykładem mogą być obchody Dnia Niepodległości w 2020:

Członkowie Związku Polaków w Armenii „Polonia”, „Polonii” Giumrii i przedstawiciele Ambasady RP w Erywanii 11 listopada uczestniczyli w Mszy Świętej w intencji Ojczyzny. Nabożeństwo celebrował Ojciec Karnik Howsepien, który na wstępie przybliżył uczestnikom uroczystości historię i dokonania Polaków, które doprowadziły do odzyskania przez nas niepodległości po 123 latach niewoli. **Chór „Gwiazdeczka”, pod kierownictwem pani Rozy Sargsjan, wykonał przepięknie hymn „Polonii” i pieśń „Barka”, a także dwa ormiańskie utwory ku czci ofiar wojny w Arcachu**²⁸. Była to wyjątkowa i wzruszająca uroczystość w bardzo trudnym roku. Konsul Bartosz Jabłoński w pięknych i mądrych słowach podkreślił, jak niezapomniane i historyczne jest to wydarzenie – nasze obchody 102. rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości. **Minutą ciszy uczciliśmy pamięć żołnierzy**, którzy zginęli na wojnie w Arcachu. Już zawsze, tutaj w Armenii, nasze obchody Narodowego Święta Niepodległości będą nierozzerwalnie związane z pamięcią o wojnie, której doświadczyliśmy jesienią 2020 roku²⁹.

Ponadto warto zwrócić uwagę na repertuar artystyczny przytoczonych uroczystości. Z jednej strony elementy „polskości” to utwór religijny oraz hymn organizacji, a z drugiej „ormiańskość” jest reprezentowana za pośrednictwem pieśni odnoszących się do wojny i jej ofiar. W relacji brak wzmianek o państwowym akcencie artystycznym dotyczącym Dnia Niepodległości.

Kolejnym przykładem może być repertuar artystyczny przygotowany z okazji spotkania wigilijnego przez „Polonię” w dniu 18 grudnia 2021 r. W czasie uroczystości wystąpił chór „Gwiazdeczka” oraz chór „Malwy”. Oba zespoły wykonały szereg polskich kolęd, m.in. *Cichą Noc, Betlejemskie pole śpi, Przybieżeli do Betlejem czy Wśród nocnej ciszy*. Chór „Gwiazdeczka” wykonał też utwór Johna Williamsa *Carol of the Bells*, a druga grupa – ormiańską piosenkę noworoczną *Nor tari* (pl. *Nowy Rok*). Święto kładło akcent na tradycje polskie, ale pojawiły się również elementy kojarzone z zachodnią popkulturą, jak i te nawiązujące do kultury ormiańskiej. Jednocześnie chór „Gwiazdeczka”, który najczęściej występuje w strojach inspirowanych polskimi strojami ludowymi, tym razem zastąpił je spójnymi ubiorami z dodatkami nawiązującymi do świąt Bożego Narodzenia.

Wydarzenie zgromadziło ok. 40 osób. Część z nich brała czynny udział w kolędowaniu, jedna z uczestniczek podkreśliła, jak ważne są dla niej takie spotkania. W trakcie Wigilii zostały nagrodzone osoby zasłużone dla „Polonii” oraz miał miejsce poczęstunek złożony z tradycyjnych polskich wypieków.

²⁸ Jesienią 2020 roku ponownie doszło do eskalacji konfliktu w rejonie Górskiego Karabachu (orm. Arcach), który zakończył się w dniu 10 listopada 2020 r. podpisaniem porozumienia o wstrzymaniu walk. [https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-11\(70\)/20211-10/gorski-karabach-kapitulacja-armenii-sukces-rosji](https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-11(70)/20211-10/gorski-karabach-kapitulacja-armenii-sukces-rosji) [dostęp: 22.12.2021 r.].

²⁹ Kwartalnik *Póki my żyjemy*, nr 3–4(68–69), 2020, s. 12–14.

II. 3. Występ artystyczny na spotkaniu wigilijnym w Erywaniu, 2021; fot. Autorka

Poniżej przedstawiam tabelę z przeprowadzonej kwerendy z dostępnych numerów kwartalników. Kwerenda została przeprowadzona w okresie od 13 do 24 grudnia 2021 r. i objęła numery kwartalnika udostępnione przez „Polonię”. Łącznie kwerendzie poddano 49 egzemplarzy kwartalnika pochodzących z lat 2004–2021, z których część to podwójne bądź potrójne numery.

Tabela 1.

Informacje o zorganizowanych świętach w poszczególnych numerach kwartalnika
Póki my żyjemy

Rok	Numer kwartalnika	Święta									
		Wielkanoc	Majowe	Początek roku szkolnego	Dzień Niepodległości	Andrzejki	Boże Narodzenie	Sylwester	Tłusty Czwartek	Dzień Kobiet	Koniec roku szkolnego
2004	2(5) /2004		X								X
	3(6) /2004			X							
	4(7) /2004				X	X	X				

Rok	Numer kwartalnika	Święta									
		Wielkanoc	Majowe	Początek roku szkolnego	Dzień Niepodległości	Andrzeja	Boże Narodzenie	Sylwester	Tłusty Czwartek	Dzień Kobiet	Koniec roku szkolnego
2005	1(8) /2005	X									
	2(9) /2005		X								X
	3(10) /2005			X							
	4(11) /2005				X						
2006	2(13) /2006										
	3-4(14-15) /2006				X	X	X				
2007	1(16) /2007						X		X	X	
	2(17) /2007	X	X								X
	4(19) /2007						X				
2008	1(20) /2008								X		
	2(21) /2008		X								X
	3(22) /2008										
	4(23) /2008										
2009	1(24) /2009									X	
	2(25) /2009	X							X		X
	3(26) /2009										
	4(27) /2009				X		X				
2010	1(28) /2010						X			X	
	2(29) /2010		X								
	3(30) /2010			X				X			
2011	1(32) /2011									X	
	2(33) /2011		X								X
	3(34) /2011										
	4(35) /2011				X		X				
2012	1(36) /2012							X	X		
	2(37) /2012	X	X								
	4(39) /2012				X	X					
2013	1(40) /2013	X						X	X	X	
	3-4(42-43) /2013				X	X	X				

2014	1(44) /2014								X	X	
	2(45) /2014	X	X								
	4(47) /2014				X						
2015	1(48) /2015						X		X	X	
	2(49) /2015		X								X
	4(51) /2015				X	X	X				
2016	1(52) /2016	X									
	2(53) /2016										X
	3-4(54-55) /2016				X						
2017	1-2(56-57) /2017								X		
2018	1(60) /2018								X		
	2-4 (61) /2018	X			X		X				
2019	1(62) /2019								X		
	2(63) /2019	X	X								X
	3-4(64-65) /2019				X	X	X				
2020	1-2(66-67) /2020								X		
	3-4 (68-69) /2020				X		X				
2021	1(70) /2021									X	

Źródło: kwerenda kwartalników *Póki my żyjemy*, badania własne autorki.

Powyższa tabela graficznie ukazuje, że na przestrzeni lat 2004–2021 w „Polonii” regularnie organizowano uroczystości związane ze świętami religijnymi, państwowymi oraz świeckimi. Do najczęściej obchodzonych należą: Dzień Niepodległości, Boże Narodzenie, Wielkanoc i Święta Majowe. Tabela w sposób czytelny przedstawia możliwy rok obrzędowy „Polonii”, który determinuje tematykę poszczególnych numerów kwartalnika. Warto jednak zaznaczyć, że analiza ta powstała na podstawie dostępnych na miejscu kwartalników i treści w nich zawartych. Inne święta organizowane przez „Polonię” to: Dzień Seniora, 10-lecie „Polonii”, Bale Karnawałowe, Topienie Marzanny, Prima Aprilis, Dzień Dziecka, Dni Polski, 15-lecie „Polonii”, Wieczór Mikołajkowy w Erywańskim Teatrze Lalek, Mikołajki, Pierwszy Dzień Wiosny, 20-lecie „Polonii”.

Inne wydarzenia, na których „Polonia” pojawiała się w celu promocji polskiej kultury, to: Dzień Zwycięstwa, Dzień Słowiańskiego Piśmiennictwa, Dziecięcy Muzyczny Festiwal Mniejszości Narodowych, koncert noworoczny w Ormiańskim Centrum Związków Kulturalnych, 60-lecie wyzwolenia Oświęcimia, 60-lecie zakończenia wojny, festiwal noworoczny „Student 2020” (2006 r.), Ofiarowanie Pańskie „Trndez”, Tydzień Kultury Polskiej, Międzynarodowy Festiwal „Dialog Kultur”, Festiwal Muzyczny Mniejszości Narodowych, Dzień Języków Europejskich, 10-lecie Ambasady RP w Erywaniu,

Dzień Europy, Międzynarodowy Festiwal Książki w Armenii, Giumri – kulturalna stolica WNP w 2013 roku, Święto Chleba w Giumri, Dni miasta – „Erebuni-Erywań”, Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego, Dzień Pamięci o Ofiarach Ludobójstwa Ormian, Festiwal Strojów Ludowych.

Podsumowanie

Związek Polaków w Armenii „Polonia” pełni rolę organizatora obchodów i od początku istnienia kultywuje stały rok obrzędowy, obejmujący zarówno święta państwowe, jak i religijne. W latach wcześniejszych w przygotowaniu świąt uczestniczyły również dwie niedziałające już organizacje, czyli „Polska Rodzina” i Współpraca Polaków „Dom Polski”.

Uczestnikami tych wydarzeń z jednej strony są osoby (szczególnie potomkowie migrantów z XIX i XX wieku), dla których święta te pełnią formę pomostu pomiędzy ich miejscem urodzenia a „praojczyzną”, w wielu przypadkach nadal istniejącą w sferze wyobrażeń i w opowieściach najbliższych. Spotkania w gronie społeczności polskiej traktują jak odwiedzin tej ojczyzny lub dawno wyczekiwany powrót do domu.

Z drugiej strony – mamy migrantów po 1991 r., którzy dzielą się na osoby, dla których możliwość spotkania się w gronie własnej grupy narodowej jest jedyną szansą na transmisję swoich wzorców kulturowych na dzieci. Reszta osób z tej grupy unika organizacji polonijnych, wskazując na kwestie językowe, osobiste lub fakt, że mogą pozwolić sobie na regularne odwiedzanie swoich bliskich w Polsce. Istotne jest, że wpływ na zaangażowanie mogą mieć rozwój Internetu i innych form komunikacji, a także rosnąca liczba połączeń lotniczych.

Kolejni uczestnicy to sympatycy polskiej kultury, zarówno członkowie organizacji polonijnych, jak i studenci filologii z językiem polskim. Dla nich święta są formą nauki języka i kultury, a także zapewniają rozrywkę.

Inną grupą uczestników są przedstawiciele polskiej ambasady, którzy są często współorganizatorami wydarzeń, a jednocześnie jest to ich praca na rzecz aktywizacji środowiska. Ich obecność nadaje również większy prestiż wydarzeniom, co można zauważyć w rozmowach z innymi uczestnikami, którzy chętnie chwala się wspólnymi zdjęciami z ambasadorami czy konsulami.

Sporadycznie uczestnikami są przedstawiciele innych organizacji czy społeczności lokalnej, ale gdy pojawia się ten element z „wychodzeniem z obchodami na zewnątrz” można mówić również o funkcji promocyjnej. Promocja z jednej strony dotyczy kultury polskiej, ale ma również na celu przedstawienie szerszemu gronu działalności danej organizacji. Warto w tym miejscu jeszcze raz zwrócić uwagę na płaszczyznę wizualną, która ma pokazywać „polskość” w pigułce. Chóry posiadają stroje, które nawiązują do polskiej kultury ludowej lub do barw narodowych. Serwowane potrawy natomiast często łączą tradycje kulinarne z obu krajów.

Ostatnim ważnym elementem dotyczącym celebracji są relacje zawarte w poszczególnych kwartalnikach. Z jednej strony mamy szereg artykułów co roku dokumentujących ze szczegółami wydarzenia, a z drugiej zdarzają się suche fotorelacje bez pogłębionych opisów. Poza tym relacje te pełnią funkcję reprezentatywną, która nie pozostaje już jedynie w ramach danej grupy, ale wybiega poza nią i jest trwalsza. Numery kwartalnika są przysyłane do bibliotek w Polsce, ale również do innych organizacji polonijnych. Tym samym forma nieustającego relacjonowania życia polonijnego, a w tym świąt, ma na celu również budowanie prestiżu społecznego osób zaangażowanych w organizację wydarzeń.

Część materiałów pochodzi z projektu *Dokumentacja i inwentaryzacja 2019 Polacy w Armenii* nr 6/W/WPD/2019 – grant Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego Za Granicą POLONIKA i Fundacji Ari Ari oraz z pobytu w ramach stażu w Instytucie Archeologii i Etnografii Armeńskiej Akademii Nauk w Erywanii, sfinansowanego w ramach projektu „Uniwersytet Jutra” – zintegrowany program rozwoju Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu”, nr POWR.03.05.00-00-Z303/17.

Bibliografia

- Anderson B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Londyn, Nowy Jork: Verso books.
- Barseghian B. (2000). Pierwsi Polscy osiedleńcy w Armenii w XIX w. i ich dorobek literacki. W: Walewander E. (red.), *Polacy w Armenii*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 227–236.
- Brubaker, R. (2005). *The 'diaspora' diaspora*. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 28, nr 1, 1–19.
- Chodubski A. (2009). *O Polakach w Armenii i Azerbejdżanie w XIX i na początku XX wieku*. *Studia Polonijne*, 30, 131–150.
- Ciesielska M., Wolanik Boström K., Öhlander M. (2012). *Obserwacja*. W: Jemielniak D. (red.), *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, tom 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 97–141.
- Cohen R., (1996). *Diasporas and the Nation-State: From Victims to Challengers*. *International Affairs*, 72(3), 507–520.
- Czachor R. (2014). *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych*. Wrocław: Instytut Polsko-Rosyjski.
- Derlicki J. (2013) *Między diasporą a mniejszością etniczną i narodową. Kilka uwag na marginesie badań nie tylko polonijnych*. *Etnografia Polska*, 57 (1–2), 63–83.
- Dołowy-Rybińska N. (2011). *Języki i kultury mniejszościowe w Europie: Bretończycy, Łużyccanie, Kaszubi*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. doi: 10.31338/uw.9788323513926
- Dyczewski L. (2011). *Tożsamość emigranta w nowym społeczeństwie–państwie: pomiędzy trwałością i zmianą*. *Pogranicze. Studia Społeczne*, T. XVII cz. 2, 9–29. doi: 10.15290/pss.2011.17.02.01.
- Dyczewski L. (2012). *Święto i jego kulturotwórcza rola*. *Kultura i społeczeństwo*, 4, 3–24. doi: 10.2478/v10276-012-0029-x.

- Ebertowska E. (2018). *Polki w Armenii – kobiety punkt widzenia na emigrację*. Our Europe. Ethnography – Ethnology – Anthropology of Culture, 7, 11–20.
- Ghazaryan S. (2020). *We Are Strangers Among Our Own People’: Displaced Armenian Women*. W: Ziemer U. (eds), *Women’s Everyday Lives in War and Peace in the South Caucasus*. Szewcaria: Palgrave Macmillan, 129–154. doi: 10.1007/978-3-030-25517-6.
- Guzy-Steinke H. (2010). *Tradycja kulturowa jako płaszczyzna inkluzji społecznej*. W: Piekarski J., Pilch T., Theiss W., Urbaniak-Zajęc D. (red.), *Edukacja społeczna wobec problemów współczesnego człowieka i społeczeństwa*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 271–281.
- Gudkova S. (2012). *Wywiad w badaniach jakościowych*. W: Jemieliński D. (red.), *Badania jakościowe. Metody i narzędzia, tom 2*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 215–245.
- Galstyan M., Mkrtumyan Y. (2005). *The Polish people*. W: Mkrtumyan Y. (eds), *National Minorities of The Republic of Armenia in Transition II. Armenia: «Gitutyun» Publishing House*, 111–122.
- Kosecki A. (2000). *Polacy w Armenii. Problematyka kwerendy i kierunki badań*. W: Walewander E. (red.), *Polacy w Armenii*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 25–40.
- Kuźmińska A. (2000). *Polska diaspora we współczesnej Armenii*. W: Walewander E. (red.), *Polacy w Armenii*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 257–265.
- Lis W. (2019). *The Polish Minority in Armenia*. *Studia Polonijne*, t. 40, 47–62.
- Łotocki Ł. (2008). *Między swojskością a obcością? imigranci z Armenii w Polsce*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Aspra-JR”.
- Marciniak T., Potoniec K. (2008). *Integracja społeczna oraz strategie przetrwania uchodźców ormiańskich w Polsce w latach 1992–2008*. W: Main I., Czerniejewska I. (red.), *Uchodźcy: teoria i praktyka*. Poznań: Stowarzyszenie „Jeden Świat”, 111–126.
- Mucha J. (1996). *Codziennosc i odświętnosc. Polonia w South Bend*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Nieczuja-Ostrowski P. (2011). *Ormianie w Polsce. Przeszłość i teraźniejszość*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Nowotniak J. (2012). *Etnografia wizualna w badaniach i praktyce pedagogicznej*. Kraków: Impuls.
- Posern-Zieliński A. (2011). *Koncepcja diaspy i problemy jej aplikacji do badań środowisk „polonijnych”*. W: Michalska M (red.), *Polacy poza granicami kraju u progu XXI wieku. Różne oblicza polskiej tożsamości*. Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 23–33.
- Van Gennep A. (2006). *Obrzędy przejścia: systematyczne studium ceremonii: o bramie i progu, o gościnności i adopcji, o ciąży i porodzie [...]*, przeł. B. Biały. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

Materiały zastane

Kwartalniki *Póki my żyjemy* numery:

2(5) /2004, 3(6) /2004, 4(7) /2004, 1(8) /2005, 2(9) /2005, 3(10) /2005, 4(11) /2005, 2(13) /2006, 3–4(14–15) /2006, 1(16) /2007, 2(17) /2007, 4(19) /2007, 1(20) /2008, 2(21) /2008, 3(22) /2008, 4(23) /2008, 1(24) /2009, 2(25) /2009, 3(26) /2009, 4(27) /2009, 1(28) /2010, 2(29) /2010, 3(30) /2010, 1(32) /2011, 2(33) /2011, 3(34) /2011, 4(35) /2011, 1(36) /2012, 2(37) /2012, 4(39) /2012, 1(40) /2013, 3–4(42–43) /2013, 1(44) /2014, 2(45) /2014, 4(47) /2014, 1(48) /2015, 2(49) /2015, 4(51) /2015, 1(52) /2016, 2(53) /2016, 3–4(54–55) /2016, 1–2(56–57) /2017, 1(60) /2018, 2–4 (61) /2018, 1(62) /2019, 2(63) /2019, 3–4(64–65) /2019, 1–2(66–67) /2020, 3–4 (68–69) /2020, 1(70) /2021

Regulamin Dobroczynnego Towarzystwa Związku Polaków Organizacji Społecznej „Polonia”, Erywań 17 maja 1996 r.

Aneks 001 do certyfikatu państwowego rejestru osób prawnych Certyfikat 03A(U) 072081, Erywań 20 kwietnia 2006 r.

Państwowy Rejestr Osób Prawnych Republiki Armenii Świadectwo AA037665, Świadectwo No 03A898607, Erywań 14 stycznia 2013 r.

Certyfikat Centralnego Organu Państwowego Rejestru Osób Prawnych RA, nr 03A(U)985760, Erywań, 19 listopada 2014 r.

Źródła internetowe

Strona Ambasady RP w Erywaniu: <https://www.gov.pl/web/armenia/polonia-w-armenii> [dostęp: 22.12.2021]

Strona Ośrodka Studiów Wschodnich <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-11-10/gorski-karabach-kapitulacja-armenii-sukces-rosji> [dostęp: 22.12.2021]